Elmalılı Hamdi Efendi'nin "Nüzûl-i Îsâ" Hakkındaki Fikri Nedir?

Mühim Bir Tenbîh:

Denilebilir ki, Hamdi Efendi'nin tefsîri, bilinen birilerinin emri ve müsaadeleriyle yazılan ve bir ölçüde ilmî ağırlığıyla temâyüz etmiş ilk Türkçe tefsîrdir. Emredenin ve yazanın şahsiyeti ile yazılma zamânının nazikliği sebebiyle, şu eser üzerinde engin ve derin bir ihtiyâtla durmak ve düşünmek, dînî ve ilmî bir hassasiyet îcâbıdır. Bunun yanında, insâflı davranmak dahî büyük bir ölçüde lüzûmludur.

Emredenin şahsiyeti ve düşüncesi belli olup, üzerinde konuşmak yersizdir. Yazan ise, belli ki, âlet ilimlerinde, ma'kûlâtta (aklî ilimlerde) ve fıkıh usûlü ilminde Allâme bir zâttır. Bu dediklerimizi, menkûlâtta (naklî ilimlerde) dahî körü körüne ve mesnedsiz olarak söylememizi hiçbir ilim ve insâf sahibi bizden isteyemez. Zîrâ tefsîri şu dediğimizin en güçlü şâhididir.

Osmanlı'nın son döneminin ma'hûd şer odaklarından olan İttihâd ve Terakkî Partisi, Cumhûriyet döneminin Halk Partisi'nin, anası ve babası sayılır. Hamdi Efendi'nin, şu İttihâd ve Terakkî Partisi ile olan alâka, dirsek teması ve teşrik-i mesâisi erbâbınca ma'lûmdur[1]. O dönemde, İttihâd ve Terakkî namına alet olduğu şerler de bilinmektedir. Ümmet'in yüz seneyi aşkın bir süredir sürmekte olan seyrinde bunların esbâb dâiresinde büyük te'sîrleri olan çok mühim icrâatlar olduğunu kimse inkâr edemez. Evet, şu cinâyetlerden tevbe ettiği, dilden dile nakledilliyor ve bizim, O'nun hakkında ayıblama yolu ile söz etmemize mâni' oluyor. Lâkin, bunun böyle olması, dînimiz için kalbimiz mesâbesinde olan Kur'ân'ı doğru anlama husûsunda anlatılması zor bir mertebede ihtiyâtlı olmamıza hiçbir şekilde mâni' değildir.

Abdullah İbn-i Selâm, Yehûdîler'in eşrâfından ve ileri gelen âlimlerinden iken tevbe edip sahâbîlik ölçüsünde bir Müslüman olmuştu. O'na ve dediklerine, başta Hz. Ömer olmak üzere, Sahâbe'nin, diğer Sahâbîler'e gösterdiklerinin çok üstünde bir ihtiyâtla yaklaştığı bilinmektedir. Burada hele şu nokta, göz önünde bulundurulursa, anlatmaya çalıştığımız husûs ilim ve insâf sâhiblerince gâyet anlayışla karşılanacaktır.

Bir de, Osmanlı'nın son dönemindeki felsefiyyât[2] ve hâkim garp kültürünün kasırgaya dönüşen rüzgârları önünde siperlerinden çıkıp bağrını açarak, es yiğidin bağrına tavrı netîcesi başı dönüp sarhoş olan aydın âlimlerin o zamânlar ne kadar bol olduğunu bir düşünelim…

Hamdi Efendi ve Tefsîri hakkında serdedeceğimiz tenkîdleri doğru anlayabilmek için, Zemahşerî ve tefsîri Keşşâf'ı göz önüne getirelim.[3] Zemahşerî'nin allâmeliği Ehl-i Sünnet'çe kabûl edilmiş ve ilminden hiçbir şekilde mustağni kalınamamıştı. Buna rağmen Zemahşerî ve tefsîri Keşşâf, Ehl-i Sünnet âlimlerince büyük bir ilmî mercek altına alınmış, hakîkî ve doğru İslâm anlayışı olan Ehl-i Sünnet'e karşı olan görüşleri, kenarında teker teker

gösterilmişti. Hamdi Efendi ve Tefsîr'i üzerinde de en az Zemahşerî ve Keşşâf'ı kadar, hatta daha da çok dikkatli hareket etmek mutlaka lâzımdır. Zîrâ, Zemahşerî nasıl Mu'tezile tâifesinden ve dolayısıyla Felsefe kurbanlarından idiyse, Hamdi Efendi de Felsefenin zehirinden nasîbini fazlaca alanlardandı. Üstelik aralarındaki ilmî uçurumu da unutmamak bir ilim vecîbesidir. Allah celle celâlühû'nun, Âdem aleyhisselâm'a, isimleri öğretmesi, Yıldızların şeytanları kovalaması ve şu Nüzûl-i Îsâ aleyhisselâm mes'eleleri gibi nice husûslardaki, bazen çok zayıf, bazen da apaçık bâtıl te'vîlleri, bu dediğimizin açık bir bürhânıdır.

Evet, her sâbıka her yerde, mahkûmiyyeti îcâb ettirmese de, birçok sâbıka, birçok yerde, belki hemen hemen hepsi, hemen hemen her yerde büyük bir ihtiyâtı gerektirir. Kabûl… İştikak, Belâğat, Usûl, Mantık ve muhâkeme enginliği ve derinliği çok çok mühim. Lâkin bunlar, kelâmın, bilhassa Kur'ân ve Sünnet'in doğru anlaşılması için hiç mi hiç yetmez. Sözü edilen Tefsîr'deki işâret edilen bu müsbet yanları bir nisbette kabûl etsek bile, bunlar, erbâbınca geçmiş tefsîrlerden çok daha güzel bir şekilde çıkarılabilecek ve ondan müstağnî olunabilecekken, erbâbı olmayanlarca Türkçe tefsîrlerden bile hiçbir şekilde yeterince anlaşılamaz.

Geçmiş büyük âlimleri, çöpleri süpürgeyle süpürerek çöp küreği ile çöp sepetine atarcasına tenkîd edip çizmekte nihâyetsiz cüretkâr davranan zamâne edebsiz câhillerinin, şu insâf damlayan ta'rîzleri okudukları veya işittiklerinde, yüz hatlarını ve ağızlarının hendesî/geometrik şekillerini görüyor ve temaşa ediyor gibiyim…

Olsun, onların her zamân iki terazisi vardır.

Veyl olsun (ölçüde ve tartıda) mutaffif olanlara… Onlar ki, insanlardan ölçüp aldıklarında tastamam ve eksiksiz alırlar. İnsanlara ölçüp verdiklerinde veya onlara tartıp verdiklerinde de eksik yaparlar.[4]

Anlayacağınız, şunlara göre muhaddislerden fakîhlere, fukahâdan müctehidlere, ictihâd sâhiblerinden Ashâb'a kadar, Sahâbe'den de Resûlüllah sallallâhu aleyhi ve sellem'e kadar herkesi kıyasıya tenkîd edebilirsiniz. Muhkem İslâm kalesini yıkmak için her büyük şahsı tepeleyip yerle bir edebilirsiniz. Ama, yenilerden sâhiblenilenleri, hele resmî mazhariyete nâil olanları ve şu kaleyi korumak ve kollamak için, onu yıkıp yerine kulübe kurmak üzere Selef-i sâlihîn'i topa tutan yenilikçileri ve yıkıcıları, -köylü Mehmed ağa bile olsalar- tenkîd edemezsiniz. Çünki, onlar artık âdetâ totem hâline getirilmişlerdir.

Hâsılı, Elmalılı, Îsâ aleyhisselâm'ın ölüp ölmediği ve inip inmeyeceği husûsunda, ölmedi ve inecek diyorsa da, bu ölmeyip yaşamayı ve semadan inmeyi çok tuhaf bir şekilde te'vîl ediyor. O, bu ta'bîrleri kalıp olarak kabûl ediyorsa da, içlerini, oyup alâkasız ma'nâlarla dolduruyor.

Tuhaf ta'bîrini kullandım. Çünki, yapılan te'vîller (yorumlar), te'vîl kanunlarına göre yapılmayan, bâtınî te'vîller nev'inden şeyler… Nitekim kendi ifâdelerinden de bu açıkça görülecektir.

Öyle ya, te'vîl, biri zâhir (açık), diğeri de açık olmayan iki ihtimâli

bulunduran bir sözü, yeterli delîller vasıtasıyla râcih (ağırlıklı) olan zâhir (açık) ihtimalinden çevirip, mercûh (hafif kalan, zayıf) olan hilaf-ı zâhir (görünürün tersi) ihtimale hamletmek (yormak) ise… Ölmek ve inmek lafızlarından ileride gelecek olan, mercûh da olsa, onları ölmek ve inmek ma'nâlarının hakîkatlerine ve zâhirlerine tercîh ettirecek hangi ma'nâları gösteren hangi aklî ve naklî delîller var?… Bulan getirsin de bakalım… Yok…

Yakın olarak beş veya altı sene evvel, Hristiyan ve Yehûdîleri cennete sokmaya çalışan, daha doğrusu çalıştırılan sözüm ona bir tefsîr profesörü, -talebelerinden bir arkadaşın anlattığına göre- sınıfta mealen şöyle demiş: Ehl-i Sünnet taraftarlarının Hak Dini Kur'ân Dili'ne sahib çıkmalarını anlayamıyorum. Hâlbuki ben onu dokuz kez baştan aşağı okudum, ama Ehl-i Sünnet çizgisinde göremedim ve bulmadım. Evet böyle demiş.

Bilinmeli ki; İyiyi iyi yapan, sadece, kendini iyi yapacak ölçüdeki iyiliğe sahip olması değil, o iyiliği, tamamen veya gölgeleyecek miktarda hükümsüzleştirecek olan kötülüğe de sahip olmamasıdır.

Kötüyü de kötü yapan, sadece kendini kötü yapacak ölçüdeki kötülüğe sahip olması değil, o kötülüğü, tamamen veya gölgeleyecek miktarda hükümsüzleştirecek olan iyiliğe de sahip olmamasıdır.

Kendinde, kendini, kendi başına iyi yapabilecek miktarda iyilik bulunduğu halde, onun yanında taşıdığı kötülük sebebiyle iyi olamayan, hatta kötü bile olan nice şeyler var…

Yine, bir şeyi kendi başına kötü yapabilecek ölçüdeki kötülüğü kendinde bulundurduğu halde, başka iyiliği veya iyilikleri yüzünden kötü olmayan hatta iyi bile olan neler var neler…

Sözü edilen miktar ve ölçüleri kim, nasıl tesbît ve tayin edecek? Her şeyi bilen Allah celle celâlühû ve onun yanlışsız ve tastamam olarak bildirdikleri, kâmil, doğru ve tastamam olarak… Hiçbir şeyi bilmeyen, hiçbir şekilde… Her şeyi bilmeyen ama bir şeyler bilenler, bildikleri ölçüde, lâkin noksan olarak…. Mutlak aklın sâhasının darlığı, semerelerinin/meyvelerinin hızla artmakta ve gelişmekte oluşundan belli değil midir? Gelişmenin olduğu yerde bir noksanlık bulunduğu aşikâr değil midir? Bir nice takıntı ve bağlantıları olan aklın ise, o bağlantılara göre isâbet şansı ve şanssızlığı varsa da, bu, ne müsbet ne de Menfî, zirvede olmayıp, ikisinin arasında değişik noktalardadır.

Elmalılı Hamdi Efendi'nin Söylediklerinin Ayrı Ayrı Tahlîli ve Tenkîdi

Hamdi Efendi'nin, Hak Dini… isimli tefsîrinde, Îsâ aleyhisselâm'ın, öldürülüp öldürülmediği, ölüp ölmediği ve Âhir Zamân'da, Kıyâmet'in kopmasından evvel inip inmeyeceği husûsunda söylediklerinin bazısı:

Zîrâ Allah o mekreden su-i kasd yapan kâfir zâlimlere rağmen Îsâ'ya dedi ki, ya Îsâ! Seni ben vefât ettireceğim ve bana ref'edeceğim ih…[5]

(تَوَفِّى)/teveffî, (وَفَي)/vefâ'dan me'hûz (alınan bir kelime) olarak esâs-ı

lügatte (Vaz’da, yani ma’nâlar karşılığında lâfzların/kelimelerin îcâd edilmesinde) (اِسْتِيفَاءٌ)/istîfâ gibi “tamâmen kabzedip almak”tır. Lâkin, zîrûha (canlıya) ve bilhassa insana taalluk ettiği (onunla alâkalı olduğu) zamân vefât ettirmek, ya’ni eceline yetişdirip rûhunu kabzetmek (almak) ma’nâsında zâhir (açık) ve müteâreftir (bilinen veya örfleşen bir şeydir). Binâenaleyh (bu yüzden) bir delîl bulunmadıkça diğer bir ma’nâ ile te’vîli câiz bulunmaz. Lakin burada, mekr (tuzak kurmak) ma’nâsıyla alâkadar bulunmak üzere (Sure-i Nisâ da) (**اعوذ با الله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم** وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَكِنْ شُبِّهَ لَهُم) âyeti, onların Mesîh Îsâ ibn-i Meryem Resûlüllah’ı ne katl, ne salbedemediklerini (öldürmediklerini ve asmadıklarını) velâkin şübheye düşürüldüklerini”[6] sarâhaten (açıkça) beyân etmiş, Hazreti Peyğamber’den dahî Îsâ ölmedi yevm-i Kıyâmet’ten evvel size dönecektir hadîsi şerifi gibi hadîsler dahî vârid olmuş (gelmiş) bulunduğundan buradaki مُتَوَفِّيكَ/seni tastamam alacağım az çok hilâf-ı zâhir (açık olana ters) bir ma’nâ ile te’vîl olunmak (yorumlanmak) iktizâ etmiştir (gerekmiştir). Bunun için müfessirîn (tefsîr âlimleri) burada yedi sekiz kadar ma’nâ beyân eylemişlerdir (açıklamışlardır) ki bir kaçını zikredelim:

1– (تَوَفِّى)/teveffî, vefât (ölmek) ma’nâsınadır. Ancak mâba’dinde (sonrasındaki) harf-i atıf (sonrasını öncesine bağlayan harf) olan (vav) ne mukârenet (beraberlik), ne de tertîb (sıra ile getirme) iktizâ etmeyeceğinden (gerektirmeyeceğinden) burada nükteli (ince ma’nâlı) bir takdim-ü te’hîr (öne ve sona alma) vardır. (**رفع**)/ref’ (kaldırma) evvel, (**توفي**)/teveffî/(canını alma) sonra olacaktır. Bu ma’nâ Katâde’den mervîdir (rivâyet edilmiştir.) Ya’nî Îsâ aleyhisselâm, o sû-i kasd sırasında Allah’a refedilmiş (kaldırılmış) onlar katl-ü salb ettik (öldürdük astık) zannetmişler, lâkin ölmemiştir. Mamafih (bununla beraber) Kıyâmet’ten evvel vefât edecektir. Zîrâ Allah,

(**اِنِّي مُتَوَفِّيكَ**) yani “şübhesiz ki ben seni öldüreceğim” buyurmuştur. Müslümanlar beyninde (arasında) meşhûr olan ma’nâ ve akîde (inanış) de budur. Çünki bunda hilaf-i zâhir (açık olana ters) denecek bir te’vîl (yorum) yok demektir.

Bizce bu tefsîr ve akîdenin hâsılı (kısa ve özlü ifâdesi) şu demek olur:

Kelimetün minallah (Allah’tan bir kelime) olan ve rûhulkudüs ile müeyyed bulunan (güçlendirilen) Mesîh Îsâ’nın rûhu daha kabzedilmemiştir (alınmamıştır). Rûhunun eceli gelmemiştir. Kelime daha Allah’a rücu etmemiştir (dönmemiştir). Onun daha dünyada göreceği işler vardır. Bu bir baka-i rûhdur (rûhun ölmeyip kalmasıdır). Fakat Hristiyanların dediği gibi uhrevi (Âhiretle alâkalı), ebedi (sürekli) bir baka-i rûh (rûhun kalışı) da değildir, bir baka-i berzahîdir (bir ara yer kalışıdır). Onun Kıyâmet’ten evvel, eceli gelecek vefat edecek, kabzolunacaktır (rûhu alınacaktır). Âhiret’te Ba’de’l-mevt (ölümden sonra) bir ba’s (diriltme), bir neş’et-i uhra (başka bir oluş var) olacaktır. Rûh-ı Îsâ kabzedilmemiş olunca, Îsâ’nın Allah’a ref’i (kaldırılması), yerden kalkması hasebiyledir (bakımındandır). Ortadan kalkan Allah’a yükselib rücu’ eden (dönen) odur. Binaenaleyh (bundan dolayı) Îsâ’nın haberlerde (hadîs rivâyetlerinde) varid olan (gelen); Semaya ref’i (göklere kaldırılması) ile, Kur’ân’da varid olan (gelen); Allah’a ref’i (kaldırılması) haysiyetini (yönünü) birbirine karıştırmamak iktiza eder

(gerekir).

Çünki Sema’ (gök) esma-i İlahiyyeden (Allah’ın isimlerinden) değildir. Hristiyanlar Semaya Allah, Allah’a Sema diyorlarsa da bu İslâm’da câiz değildir, O halde, رَافِعُكَ إِلَيَّ)… Seni bana kaldıracağım lafzı, (رَافِعُكَ إِلَى السَّمَاءِ)… “Semaya (göklere) yükselteceğim” diye te’vîl olunmamak lâzım gelir.

Zîrâ, “Îsâ’nın Allah’a ref’ olunan (kaldırılan), cismi, semaya ref’ olunan (kaldırılan) da henüz kabzedilmemiş (alınmamış) olan rûhudur,” diyebiliriz. Ve bu Sema’, (gök) Sema-i Dünya (dünya göğü) olan maddi Sema’ (gök) değil, rûhanî Sema-i râbia’dır (ma’nevî dördüncü gök yüzüdür) ki, leyle-i mi’raç’ta (mi’râc gecesinde) Rasulullah sallallâhu aleyhi ve sellem, Îsâ’yı orada, Harun’u beşinci, Musa’yı altıncı, İbrahim’i yedinci Semada (gökte) görmüştü. Şu halde Îsâ’nın Sema’ya (gökyüzüne) ref’i (kaldırılması) ve Kıyâmet’ten evvel Sema’dan (gökyüzünden) Nüzûl ve rücu’unu (iniş ve dönüşünü) natık (söyleyen) ahbar (haberler) ve ehadîsi (hadîsleri), Allah’a ref’ olunan (kaldırılan) cism-i Îsâ’ya (Îsâ’nın cesedine) sarf etmemelidir (yormamalıdır). Rûh-ı Îsâ (Îsâ’nın rûhu) böyle bir bakai muvakkatle (belli bir vakitte) baki (kalıcı) olduğu gibi diğer Enbiya (peyğamberler) da böyledir.

Kabirlerindeki Enbiya (peyğamberler) hayy’dirler. (diridirler) Nitekim Kütüb-i Fıkhiyye’de (fıkıh kitâblarında) musarrahtır (açıkça bildirilmiştir). Her Peyğamberin ecel-i rûhânîsi (maddi değil de rûhî olan eceli), Ümmetinin ecelidir. Ecel-i rûhanîleri (rûhlarına âid eceli) tamam olmuş nice Enbiya (peyğamberler) vardır ki, Kur’ân’da zikredilmemişlerdir (anılmamışlardır). Yukarıda geçen âyet-i ıstıfâ (seçip alma bildiren âyet)’ mucebince (gereğince) (ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ) (kimisi kimisinden olan bir nesil olarak…) silsile-i ıstıfa’da (seçme halkasına) dâhil olan e’âzım-ı rüsülün (büyük rasüllerin) aledderecât (derecelerine göre) Sema-i rûhanîde (rûhî ve ma’nevî gökyüzünde) bekaları (kalışları) devam etmektedir ki, bunlar da âl-i İbrahimdir (İbrahim aleyhisselâm’ın kendisidir), âl-i İmran (İmran’ın kendisi) da bundandır.

Cesed-i Îsâ (Îsâ’nın cesedi) Allah’a ref’ edilmiş (kaldırılmış) fakat rûhi Îsâ (Îsâ’nın rûhu) da kabz edilmemiş, yani Îsâ’nın eceli gelmemiş,

Benî İsrailin su-i kasdı ve mekriyle (hilesiyle) Nasraniyet (Hristiyanlık) mahvolmamış (yok olmamış) o mekir (hile ve tuzak) içinde yaşamış ve rûhi Musa (Musa’nın rûhu) maiyetinde (beraberinde) yaşamıştır. Bunun için o mahvoldu zannedilmiş, bir avuç etba-ı Îsâ (Îsâ’ya uyup îmân edenler) pek cüz’i (azıcık) bir zamân zarfında (içinde) bu rûhtan müstefid olarak (faydanalarak) Yehûdîlerin fevkinde (üstünde) bir hayata nail olmuş (ulaşmış) ve nihâyet (sonunda) ba’si Muhammedî (Muhammed aleyhissalâtü ve’s-selam’ın peyğamber olarak gönderilmesi) ile hepsi rûh-i Muhammedî (Muhammed aleyhissalâtü vesselam’ın rûhu) maiyetine (beraberine) geçmiştir.[7]

Ba’dema (daha sonra) Îsâ dahi bütün Enbiya ile beraber Hazreti Muhammed maiyetindedir (beraberindedir). Bir gün gelecek, Ümmet-i Muhammedin daraldığı bir devirde AlIah’ın kelime-i Ğarîbesi (garip kelimesi) olan rûh-i Îsâ (Îsânın rûhu) zuhûr edecek (ortaya çıkacak), Rûh-i Muhammedî (Muhammed

aleyhissalatu vesselam'ın) maiyyetinde (beraberinde) hizmet edecek ve fakat Kıyâmet'den evvel vefât eyleyecektir (ölecektir).

İşte bu halin, yalnız Îsâ'ya tahsisen (âid kılınarak) beyanı (açıklanması), hüvviyyet-i Îsâ'nın (Îsâ'nın şahsının) mücerred (sırf) bir kelime-i Ğarîbe (garip kelime) olması, yani ihya-i mevtâ (ölüyü diriltme) gibi en ziyade (çok) inkâr edilen bir harika (mucize) mazhariyetinden (üzerinde gözükmesinden) ibâret bulunmak haysiyetiyledir (yönüyledir). Bu mazhariyet (bu ölüyü diriltme mücizesini üzerinde bulundurmak) Enbiya'nın hepsinde ve hele Hakîkat-i Muhammediyye'de (Muhammed aleyhisssalatu vesselam'ın hakîkat'inde) dahi mevcûd ise de, o aynı zamânda ma'rûftur (bilinendir), hakîkat-i marufedir (bilinen bir hakîkattir). Tamam hakîkate mutabık (uygun) olarak harika (mucize) ile sünnet'i camidir (içine alıcıdır), Îsâ, Adem gibi mebde-i tekamül (gelişmenin başlangıcı) olan bir şahıs, Muhammed gaye-i tekamül (tekamülün zirvesi) olan bir hakîkattir. Bunun için rûh-i Muhammedi biiznillah (Allah'ın izniyle) ihyay-i mevta (ölüyü diriltme) mucizesinde rûh-i Îsâ'yı (Îsâ'nın rûhunu) istihdam eder (hizmette kullanır). İhya-i mevta (ölüyü diriltme) Îsâ'da mücerred (yalnız) bir harika (harika mucize), Muhammed'de bir kanundur. Rûh-i Muhammedî'nin (Muhammed aleyhissalatu vesselam'ın) ıstıfâsında (seçilmesinde) rûh-i Îsâ'nın (Îsâ'nın rûhunun) da bir ıttıradı (tabi oluşu) vardır. Her harika (her mucize) ilk mazhariyete (ilk görüldüğü kimseye) nisbet olunur. Harika-i Muhammediyye (Muhammed aleyhisssalatu vesselam'a âid mucize) maiyetindeki (beraberindeki) diğer Enbiya'dan (peyğamberlerden) gelen harika (mucize) ıttıradlarına (tabi oluşlarına) munzam olan (katılan) husûsıyyet-i kamiledir (üstün bir özelliktedir)…

2 – Ya Îsâ! Seni eceline vâfi (tam) bir sûrette (şekilde) yetireceğim (ulaştıracağım) sana kâtili (seni öldürmek isteyeni) taslit (musallat) etmiyeceğim, kendi kendine öldüreceğim ve bana ref' edeceğim (kaldıracağım).

3 – Seni kabz edeceğim (alacağım) ve şahsını yerden alıb bana ref' eyliyeceğim (kaldıracağım).

4 – Seni uyutacağım ve bana ref' edeceğim (yükselteceğim).

Bu ikisi Hasen'den ve dördüncüsü Rebi'den mervidir.

5 – Seni vâfî (tam) bir surette (şekilde) olduğun gibi rûh ve bedeninle alacağım ve bana ref' edeceğim (yükselteceğim).

6 – Bazı ulemâ (âlimler) da temamen zâhiri (açık ma'nâsı) üzere bırakarak, seni vefât ettireceğim, rûhunu kabzedeceğim ma'nâsını vermişler ve, Cenâb-ı Allah Îsâ'yı ref' edinceye (kaldırıncaya) kadar üç saat, ve bir rivâyette yedi saat vefat ettirdi diye rivâyet eylemişlerdir. Fakat bu rivâyet zaif görülmektedir. Rivâyet-i sahîha (sağlam rivâyet), kable'r refi' (yükseltmeden önce) ve hin-i ref'de (yükseltme anında) rûhunun kabzedilmemiş (alınmamış) olmasıdır. Buna da en muvafık (uygun) olan evvelkisidir.

Bu rivâyetten nihâyet şunu anlayabiliriz ki, o esnada birkaç saat kadar Nasraniyyetin (Hristiyanlığın) tamamen sönmüş olduğu fikri hüküm sürmüştür. (Hamdi Efendi'nin, aktarmayı münasib gördüğümüz sözleri burada bitti.)

Hamdi Efendi’nin Şu Te’vîlindeki Hatâları

Elmalılı’nın şu tefsîri bir çok noktadan affedilmez mühim hatâlar/yanlışlıkları bulundurmaktadır. Diğer bir takım âyetlerin tefsîrinde Nüzûl hakkında söylediklerinin tamâmının da meâli şu te’vîldir.

Bu yanlışlıkları, birkaç noktada ele alıp îzâh etmeye ve göstermeye çalışacağız:

Birinci Nokta

Diyor ki: Teveffî vefadan alınmış olarak luğatın aslında istifa gibi tamamen kabzedip almaktır. Lakin ve bilhassa insanla alâkalı olduğunda öldürmek ma’nâsında zahir (açık) ve muteâreftir. [8] O yüzden bir delîl bulunmadıkça diğer bir ma’nâ ile yorumlanması câiz bulunmaz.

Diyoruz ki: Canlı ve bilhassa insan için kullanıldığı zamân ölüm ma’nâsında zâhir ve müteâref (açık ve örfleştirilmiş) olduğu”nun mutlak olarak iddia edilmesi affedilemez bir yanlıştır.

Allâme Zâhidü’l-Kevserî’nin de dediği gibi bu iddia, günümüz konuşmaları için kabûl edilebilirse de, Kur’ân’ın indiği zamân için geçersizdir. Aksi takdirde, Allah canları teveffî eder, ölümleri vaktinde âyetini canları alır, öldükleri vakit veya canları öldürür, öldükleri vakit şeklinde ma’nâlandırmamız gerekirdi ki burada öldüklerinde ifâdesi lağv/boşuna olurdu. Allah’ın kelâmı, onda lağv/boşuna söz bulunmasından çok daha büyüktür. (Kevserî’nin sözü bitti.)

Şu halde, canlı ve insan için olanla, cansız ve insan için olmayan ayrımı, tahakkümdür, delîlsiz bir da’vâdır.

İkinci Nokta

Diyor ki: Lâkin burada mekr (hile ve tuzak) ma’nâsıyla ilgili olmak üzere, Nîsâ Suresinde (Nîsâ, 4/157), onların Mesîh Meryem oğlu Îsâ aleyhisselâm’ı ne öldürdüklerini ne de astıklarını, lakin şübheye düşürüldüklerini açıkça söylemiş, Nebî sallallahü aleyhi ve sellem de hadîslerde onun ölmediğini Kıyâmet’ten önce bize döneceğini söylediğinden buradaki müteveffîke az çok zahirin, (ölümün) zıddı bir ma’nâya yorulması gerekmiştir.

Diyoruz ki: Şu âyet ve hadîsler (مُتَوَفِّيكَ)/müteveffîke’nin az çok açık ma’nâsına ters bir ma’nâya yorulmasına değil, kelimedeki aslî ve hakîkî ma’nâyı te’yîd ve takviyeye (pekiştirmeye) yaramıştır. Yani, zâhir ma’nâyı pekiştirmek içindir. Dolayısıyla, burada, hakîkat ters yüz edilmiştir.

Üstelik, sözü geçen âyet, Îsâ aleyhisselâm’ın ölmediği’ni değil de öldürülmediği’ni bildirmektedir ki, şu iki ifâde arasında büyük fark vardır. Zîrâ, insan, öldürülmese bile kendiliğinden ölmüş olabilir. Öyleyse şu âyet, Mesîh’in ölmediğinin delîli değil öldürülmediğinin delîli olabilir. Aksine bunun âyetten delîli, bizim âyet delîlleri başlığı altında getirdiğimiz âyetlerin delâletleri veya işâretleridir.

Şuraya kadar, Elmalılı, Îsâ aleyhisselâm’ın ölmediği ve Allah celle

celâlühû'nun onu kendine kaldırdığını inkâr etmeyip kabûl ediyor. Ancak, ölmedi, ama, nasıl ölmedi?… Allah celle celâlühû'ya kaldırıldı. Ama nasıl?

Bir de, âyeti (شُبِّهَ لَهُمْ)/şübbihe lehüm kısmının Tükçeye, şübheye düşürülmek biçiminde çevrilmesi, yanlış. Neden yanlış olduğunun burada tafsîlâtına girmek istemiyoruz; merak eden tefsîrlere bakabilir.

Elmalılı, devamla, müfessirlerin görüşlerini hulâsa ediyor:

Üçüncü Nokta

Diyor ki: Ben seni teveffî edeceğim ve kaldıracağım'daki teveffî, öldürmek ma'nâsındadır. Ancak, seni öldüreceğim'den sonraki vâv/ve, ne beraberlik ne de tertîb (sıra gözetmek) ma'nâsı bildirmeyeceğinden[9] burada (ince bir ma'nâya işâret eden yani, 'Îsâ aleyhisselâm'ın ilah olduğu'nu iddia eden Hristiyanlara onun bir kul olup öleceğini öncelikli olarak bildirmek gibi) bir nükteli öne arkaya alma[10] vardır. Kaldırmak önce, öldürmek de sonra olacaktır. Bu ma'nâ, Katâde'den rivâyet edilmiştir. Yani, Îsâ aleyhisselâm o su-i kasd sırasında Allah celle celâlühû'ya kaldırılmış, onlar öldürdük astık zannetmişler, lâkin ölmemiştir. Bununla beraber, Kıyâmet'ten önce ölecektir. Çünki Allah celle celâlühû ben seni öldüreceğim, buyurmuştur. Müslümanlar arasındaki meşhûr olan ma'nâ ve inanç da budur. Çünki, bunda zâhire zıt bir te'vîl (yorum) yoktur.

Diyoruz ki: Şu ifâdeler de birçok maddeyi bulundurmaktadır. Zîrâ, Katâde ve Ferrâ'dan nakledilen bu görüşteki,

Birinci Madde: Şu görüş, netîce bakımından Müslümanların inancına uygundur, doğru…

İkinci Madde: Lâkin iddia edildiği gibi, bu, zâhirin zıddına bir te'vîldir sözü yanlıştır. Zîrâ Resûlüllah sallallâhu aleyhi ve sellem ve Sahâbe zamânında Kur'ân dilindeki (تَوَفِّي)/teveffî'de asıl ve zahir (açık) olan, tastamam almak ma'nâsıdır. Öldürmek ma'nâsı ise mecâz ve yorumdur. Dolayısıyla, burada zâhirin (açığın) hilâfına (aksine) yorum vardır. Üstelik kelâmda zâhir (açık) olan, takdîm ve te'hîrin (arkadakini öne ve öndekini arkaya almanın) olmamasıdır. Olmasını iddia etmek ise, delîle muhtaç bir iddia ve yorumdur. Bu bakımdan da, da'vâ doğru değildir. Hüccet ve Bürhân derecesinde, hatta Ğâlib Zann seviyesinde bile ayakları üzerine durabilecek bir tefsîr olmaktan uzaktır.

(Üçüncü Madde): Bu (Îsâ aleyhisselâm'ın ölmediği ve Allah'a kaldırıldığı'na dâir) inanç Müslümanlar arasında meşhûr olan inançtır, sözü de yanlış anlaşılmalara sebeb olabilecek bir ifâdedir. Bu inanç, Müslümanlarda meşhûr olan değil, var olan tek inançtır. Meşhûr olmayan başka sahîh veya zayıf inançlar da varmış, veya halk arasında yaygın ama birilerinin de dediği gibi, aslı olmayan folklorik bir inanç imiş gibi anlayışlar, temelinden ucuna kadar yanlış, bâtıl düşüncelerdir. Şu halde bu ifâde, ilmi ve aklı kıt olanlar nezdinde, böylesi bâtıl inançların da Mü'minlere âid olduğu zannını uyandırabilir. Bu tehlikesi sebebiyle, şu Müslümanlarda meşhûr olan inançtır ifâdesi belki de kelimelerle yeterince anlatılamayacak ölçüde kaypak, zayıf ve tutarsızdır…

Dördüncü Madde: Çünki bunda zâhire zıt bir te’vîl yoktur ifâdesi de yanlıştır… Aksine, bunda, netîce bakımından doğru olsa bile, zâhire zıt iki te’vîl vardır:

Birincisi: Önceden de geçtiği gibi (تَوَفّى) /teveffî’nin zâhiri tastamam almaktır. Öldürmek ise onun mecâza te’vîli(yorulması)dir.

İkincisi: (و)/vâv” harfi tertîb ve kırân[11] ma’nâlarını hüccet seviyesinde bildirmese de, zayıf karîne (alâmet ve işâret) olarak bu ma’nâlar (و)/vav’da asıldır. Şu halde burada bir çeşit zâhire zıt te’vîl vardır.

Dördüncü Nokta

Diyor ki: Bizce bu tefsîr ve akîdenin hâsılı şu demek olur: Kelimetün minallah olan ve rûhulkudüs ile müeyyed bulunan Mesîh Îsâ’nın rûhu daha kabzedilmemiştir. Rûhunun eceli gelmemiştir. [2] Kelime daha Allah’a rücû’ etmemiştir. Onun daha dünyada göreceği işler vardır. Bu bir baka-i rûhdur. Fakat Hristiyanların dediği gibi uhrevî, ebedi bir baka-i rûh da değildir, bir baka-i berzahîdir. Onun Kıyâmet’ten evvel, eceli gelecek vefat edecek, kabzolunacaktır. Âhiretde Ba’de’l-mevt bir ba’s bir neş’et-i uhrâ olacaktır. Rûh-ı Îsâ kabzedilmemiş olunca, Îsâ’nın Allah’a ref’i, yerden kalkması hasebiyledir. Ortadan kalkan Allah’a yükselib rücu’ eden odur. Binaenaleyh Îsâ’nın haberler de varid olan Semaya refi ile Kur’ân’da varid olan Allah’a ref’i haysiyyetini birbirine karıştırmamak iktiza eder…

Diyoruz ki: Burada, bizce diye başlanan ve belirtilen görüşler bir çok cihetten İsmâiliyye Mezhebi’nin te’vîllerine taş çıkartacak bâtıl ve asılsız bâtınî te’vîllerdir. Şöyle ki,

Birinci Cihet

Rûhun eceli ve cesedin eceli diye bir ayrım uydurma ve dayanaksız bir ayrımdır. Hâlbuki cesedin eceli[12] rûhun ecelidir, rûhun eceli[13] de cesedin ecelidir. Böyle bir ayrım ne tıb’da ne de dinde bilinmeyen bir şeydir. Dolayısıyla bu iddia delîlsiz bir da’vâdır. Makbûl değildir. Onun ölmemiş olması, ecelinin gelmemiş olması, başka bir ta’bîrle, rûhunun ecelinin gelmemiş olması bir beka-i rûh, bugünkü türkçeyle, cesedin değil de rûhun durması/kalması imiş. Yani bir beka-i berzahî, günümüz ifâdesiyle, dünya ile Âhiret arası kabir veya bir başka yerde durmaktır. Hristiyanların dediği gibi bir “beka-i uhrevî”, daha açığı, “Âhirette durmak” dahî değildir. Bu ma’nâda, bütün peyğamberler, hatta şu anda yaşayanların dışındaki geçmiş bütün Mü’minler ve kâfirler bir beka-i rûh yani beka-i berzahî ile (ölü değil) diridirler.

İkinci Cihet

Yerden kalkan, Allah’a dönen, ceseddir, sözü ne demektir? Yani, rûhu göklere çıktığına göre yerden kalkan rûh değil. Cesed yerden nasıl kalktı? Yoksa açıkça ifâde edilmeyip kuvvetle ihsâs edildiği gibi, cesedinin eceli geldi ve o öldü, ama rûhunun eceli gelmedi, o ölmedi diridir mi denilmek isteniyor? Bu nasıl bir tefsîrdir?!. Yoksa yerden kaldırıldı, bir ağacın dalında bir kuş gibi tünemekte, yâhud bir ağaç kovuğunda bir sincap gibi yatmaktadır veya

kabirlerinde ölüdürler mi denilmek isteniyor? Sübhânellah!..

Üçüncü Cihet

Hadîslerle haber verilen, “semaya yükselme” ile âyetlerdeki “Allah’a kaldırılma” ayrı şeyler imiş… Delîli de, “Allah’a yükseltmek, semaya yükseltmek demek olmaz”mış. “Zîrâ Allah’a, ‘sema’, semaya da, ‘Allah’ denilmez”miş. “Allah’ın isimleri tevkîfî”[14] imiş!

Tamam, tevkîfîdirler/Şâri’den işitilmeğe bağlıdırlar da, Müslümanlardan kim, sema’ya Allah, Allah’a da sema, demiştir? Böyle diyen yok. Aksine, söylenen, Allah’a demek, Allah’ın semasına demektir, başkası değildir.Yani (رَافِعُكَ إِلَيَّ) /bana kaldıracağım demek, (رَافِعُكَ إِلَى السَّمَاءِ)/ semâya kaldıracağım demektir, diyen yok. Aksine (رَافِعُكَ اِلَى سمائى) /semâma kaldıracağım demektir, denilmektedir. Hâsılı, Allah’a demek, sema’ya demektir; yâhud, Allah demek sema demektir, denilmiyor. Sözün özü, burada, muzâf’ın hazfi vardır. Kur’ân haziflerle doludur. Tefsîr ve Tefsîr Ûsûlü kitâbları bu mes’eleleri bol bol gösterir ve anlatır.

İ’câz iki kısımdır; Kasr i’câzı ve hazf i’câzı faslında (bölümünde), hazf bahsini etraflıca anlatan Süyûtî, hazfin çeşitlerini misâlleriyle gösterirken muzâfın hazfi başlığı altında şöyle diyor:

Bu, Kur’ân’da çoktur. O kadar ki, İbn-i Cinnî şöyle demiştir: Bundan (muzâf’ın hazfi/silinip düşürülmesi nev’inden) Kur’ân’da bin kadar yer vardır.

Birkaç Misâl

Birinci Misâl: Hacc, bilinen aylar(ın haccı)dır veya Hacc(ın ayları) bilinen aylardır.[15]

(Hamdi Efendi burada, “Hacc ma’lûm/bilinen aylardır. Ya’nî vakt-i hacc/haccın vakti” şeklinde bir ma’nâ veriyor.[16])

İkinci Misâl: Ancak, iyilik(in sâhibi), îmân edendir” veya, Ancak, iyilik, îmân eden(in iyiliği)dir.[17]

(Hamdi Efendi burada “birr (sâhibi)” ma’nâsı vermekle muzâf takdîr ediyor.[18])

Üçüncü Misâl: Lâkin birr(sâhibi) korunandır.[19]

(Hamdi Efendi burada da sâhib kelimesini bir muzâf olarak takdîr ederek böyle bir ma’nâ veriyor.[20])

Üçüncü Misâl: Size analarınız(ın nikâhı) haram kılındı.[21]

(Hamdi Efendi âyetin meâlinde size şunlar haram kılındı dedikten sonra orada nikâh kelimesi geçmediği halde tefsîrde “şunlar(ın nikâhı) haram kılındı” demektedir.[22])

Dördüncü Misâl: Elbette size hayatın ve ölümün (azabının) iki katını

tattırırdık.[23]

(Hamdi Efendi şurada hayâtın da ölümün de katmerli(acı)sini taddırırdık demekle âyetin meâlinde acı yani azâb takdîrine ihtiyâc hissediyor.)[24]

Beşinci Misâl: Sadakalar ancak…ve köleler(in hürriyete eriştirilmesin)dedir.[25]

Bu âyetler, şu husûsta sadece birkaç misâldir.

Hamdi Efendi, (26)[وَجَاۤءَ رَبُّكَ] âyetinin de, bazı müfessirlerce Rabbi(ni)n(emri) geldiği zamân şeklinde, ma'nâlandırılmış olduğunu, muzâfın hazfedildiğini yazmış ve buna i'tirâz da etmemiştir.[27]

Şimdi birisi çıkıp da, dur hele bir… Allah celle celâlühû'nun isimleri bellidir, içlerinde, 'emr' diye bir isim yoktur, dese, ahmak'a verilecek cevâb susmaktır deyip ona iltifât bile etmezdi; değil mi? Kendileri, âlim ve fâzıllar şöyle dursun, sıradan ilim talebelerinin bile göz ardı edemeyeceği bir husûsu hesaba katmadan böylesi bir söz söyleyene susmakla değil de sözle cevâb verecek olsaydı, cevâba nereden başlar ve nasıl cevâb verirdi, doğrusu merak ediyorum. Belli anlayışlara kilitlenerek, kuvvetli delîller sebebiyle ma'kûl, hatta muteayyin ve kat'î (belli omuş, kesinleşmiş ve mecbûri hale gelmiş) bir te'vîlden kaçıp, sözü, kendince zâhiri/ilk ve açık ma'nâsı üzerine bırakmak için birçok Aklî ve Şer'î muhalleri[28] irtikâb etmek (işlemek) işte buna derler.

Dördüncü Cihet

Îsâ aleyhisselâm'ın rûhu semaya çıkarıldı, ama cesedi, Allah'a… öyle mi?

Bu, Îsâ aleyhisselâm öldü demenin acemicesi mi, ustacası mı, ne? Her iki ihtimâl de kötü…

Beşinci Cihet

Bu semâ, maddi semâ değil, ma'nevî semâ imiş!

Bu ayrımın mesnedi var mıdır? …Tabiî ki yoktur… Râğıb'ın (قيل)/kîle/denildi ki, diyerek başladığı sözler tefsîr olmaya yetmeyecek zayıf, hattâ asılsız hikâyelerdir. Maddî semâ olamaması ise belli ki, meselenin hey'et/astronomi ilmine sığdırılamamasından başka nedir? Şimdiki pozitivist inançsızlar ise oksijensiz yerde aç susuz nasıl yaşasın? diyerek bir hayli daha ileri gidiyorlar. Kaldı ki rûhun, maddî semâda olması pek de müşkil/problem sayılmaz; delîlsiz ve karînesiz te'vîle hâcet ve endîşeye mahal yoktur.

Altıncı Cihet

Diğer Peyğamberlerin rûhları da bu ma'nevî semada imiş!

Onların bazılarının, şehidlerin ve umum Müslümanların rûhlarının semada bulunduğuna dâir bir takım haberler varsa da, o rûhların her zamân orada durduğuna dâir bir haber yoktur. Hem, Îsâ aleyhisselâm'ın ayrıcalığını sadece, onun ölüleri diriltme mu'cizesine ilk mazhar olmakla açıklamak bir

cevâb ağırlığında değildir. Zîrâ, bu mu’cize, diğer Peyğamberlerde dahî bulunduğu gibi, Ehl-i Sünnet âlimlerinin çoğuna göre, kerâmet olarak peyğamber olmayanlarda bile vardır. Bir şeyi ilk mazharına nisbet temeline dayandırmak vehmi dahî buradaki tahsîse/sınırlandırmaya asla yetmez.

Yedinci Cihet

Kabirlerinde enbiya diridirler. Bu, fıkıh kitâblarında açıkça bildirilmiştir. Bu ifâde ne demektir?

(Bir kere), Bu söz, eğer kısmen buna benzer ma’nâda gelen hadîs ise, tercüme bozuktur. Kaldı ki, ictihâd ile bilinemeyecek bir ğayb haberi olması bakımından hadîs olmaktan aşağı düşmeyeceği, keşif mahsûlü olması takdîrinde ise, kesin ilim bildirmeyeceği için, hadîs olması kesindir.

(اَلاَنْبِيَاءُ اَحْيَاءٌ في قُبُورِهِمْ يُصَلُّون) (El enbiyâu ahyâun fî kubûrihim yusallûne) hadîsi, ya nebîler kabirlerinde diridirler. Nemâz kılarlar,[29] veya, diridirler, (başka yerde değil de) kabirlerinde kılarlar şeklinde tercüme edilebilirse de, ikincisi pek münasib düşmez. Zîrâ, Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem’in, Mi’râc’ı esnâsında Beyt-i Makdis’de nebîlere namaz kıldırdığı, sahîh haberlerle sabittir.[30] Öyleyse rûhları kabirlerinde mahbûs değildirler. Şu halde, birinci tercüme aslına daha münâsibtir. Hatta, kesin doğru budur dahî, denilebilir. Allahu a’lem.

(İkincisi), Bu sözün aslı, fıkıh kitablarından daha önce hadîs, kitâblarındadır. Hadîs kitablarında bulunmadığı, ihsâs edilmek isteniyorsa, yanlış; hadîs kitablarında vardır. Değilse, bir eksiklik. Buradan, Îsâ aleyhisselâm da kabrindedir ve diridir (rûhuyla ise semadadır) ma’nâsı anlaşılıyor. Uyuyan bir kimsenin rûhu başka yerlerde dolaşsa da bedeniyle bir ölçüde irtibâtı olmakla beden cansız hâle gelmiyor. Diyelim ki burada da buna benzer bir şey var. Ancak bu husûsiyyette, bir görüşe göre, bütün Mü’minler ortaktırlar.[31] Hatta, rûhlar, cesed ölmekle yok olmayacaklarına göre ve Âlem-i Berzahta (Mü’minlere göre) bir nev-i hayatla diri olduklarına göre, bu takdirde sıradan Mü’minlerle Îsâ Âleyhisselam arasında fark yoktur.

Rûhun ölümü tatması, rûhun bedenden, onda canlılık emâresini yok edecek biçimde ayrılmasıdır. Ölmesi ve yok olması değil… Ölen her hâl ü kârda bedendir.

Sekizinci Cihet

Her peyğamberin rûhunun eceli, Ümmetinin eceli imiş!…

Delîli? Yok… Doğrusu, her canlıda olduğu gibi, Peyğamberin rûhunun eceli, cesedinin dahî eceli olup, dünya hayatından rûhu ve cesediyle kabir hayâtına intikal etmesidir. Hakîkat, Hamdi Efendi’nin dediği gibi ise, ma’nevî semadaki Nebî rûhlarının ya eceli geldi, rûhları öldü ve Ümmetleri de yok oldu, veya, diridirler, Ümmetleri devam ediyor? Hangisi?…

Ümmetleri kalmayan nice peyğamber’in rûhlarının eceli geldi ve öldüler, öyle mi? Hani, kabirlerinde diri idiler? Yâhud, hani rûhları ma’nevî semâda idi?

Dokuzuncu Cihet

Îsâ aleyhisselâm'ın cesedi Allah'a kaldırılmış[32], rûhu ise alınmamış, yani Ümmetinin eceli gelmemiş imiş!!!..

Burada, rûhun alınmaması, bir daha, Ümmet'in ecelinin gelmemesi ile te'vîl ediliyor… Önceki te'vîlde ise,(ölmeyip) ma'nevî semada bulundurulması idi. Acaba, semada bulundukça eceli gelmez ve hayatiyyeti devam eder mi, denilmek isteniyor?… Peki, bir yanda Peyğamberler kabirlerinde diridirler, nemaz kılarlar"diğer yanda, "Peyğamber rûhları semadadırlar, öte yanda da, Peyğamber rûhlarının eceli Ümmetlerinin ecelidir, yok olmasıdır derken, Ümmetleri yok olmuş nice nebîlerin bulunduğunu göz önüne alırsak, ne diyeceğiz? Ümmetleri tükenip yok olan Peyğamberlerin rûhlarının eceli gelmiş olacağına, yani ölmüş olacaklarına göre, rûhları artık semada değiller midir? Yâhud, kabirlerinde diri değiller, artık nemaz kılmıyorlar mı diyeceğiz? Hayret!.. Çelişkiler yumağı!…

Onuncu Cihet

Rûhâniyyet-i Îsâ ile Hristiyanlar Yehûdîlere üstün gelmişler…

Öyle mi? Îsâ aleyhisselâm'ın rûhâniyeti birilerine yardımca olacak idiyse, kendini Allah'ın oğlu ve bir rabb kabûl edenlere mi, onlara nisbetle bir ölçüde tevhîd inancına yakın olan Yehûdîlere mi yardımcı olurdu? Kur'ân'ın ifâdesiyle, O'nu, Rabb ve Allah celle celâlühû'nun oğlu kabûl edenler, Îsâ aleyhisselâm'ın rûhâniyyetinden nasıl faydalanabildiler?… Bu, olur mu? Hem, târîhin bildirdiğine göre, onlarınki üstünlük değil zulüm idi. Zulmedenler, zulümlerinde peyğamber rûhâniyyetinden faydalanabilirler mi? Peyğamberler buna alet olurlar mı? Allah celle celâlühû bundan râzı olur mu? Tamam, belki istidrâc yoluyla üstün gelebilirlerdi. Ancak, Peyğamber rûhâniyetinden faydalanmak suretiyle, asla…Teslîs'i[33] kabûl etmeyen, dolayısıyla da kısmen tevhîd ehli olan Hiristiyanların ise Yehûdîlere üstün geldiğini târîhten bilen yok… Üstelik, son Resûl sallallâhu aleyhi ve sellem'e ve son Kitâb'a îmân edib teslîm olmadıktan sonra, tevhîd ehli olmaları da ne kadar mümkindir ve tevhîdin bu kadarı ne işe yarar? Aleyhissalâtü vesselâm Efendimize ve Kur'ân'a inanıp teslîm olmayanlar, Îsâ aleyhisselâm'ın rûhâniyetinden nasıl faydalanabilirler?!.. Böyle bir şey aslâ olamaz…

On birinci Cihet

Ama sonra, rûh-i Îsâ rûh-i Muhammedî'nin hizmetine girecek.

Yani Îsâ aleyhisselâm'ın cesedi, daha doğrusu kendisi Allah celle celâlühû'ya döndü, O, gelmeyecek, ama rûhu,[34] Muhammed aleyhissalatü vesselâm'ın rûhunun[35] hizmetine girecek, öyle mi? Peki delîl? Ben duymadım, görmedim ve bilmiyorum. Duyan, gören ve bilen haber versin…Evet, bunu, Îsâ aleyhisselâm'ın bizzât şahsıyla başına geçeceği Ümmet-i Muhammed aleyhissalâtü vesselâm'ın hâkimiyeti olarak anlamak zâten âyetlerin delâlet ve işâreti, hadîslerin de açık ifâdeleri gereğidir. Doğrusu, Îsâ aleyhisselâm'ın rûhu ve cesedi, hadîslerde de haber verildiği gibi, Aleyhissalâtü vesselâm efendimiz'in bir halîfesi olacak ve hizmetinde bulunacak.

On ikinci Cihet

“Rûhlarının eceli gelmiş nice peyğamberler”den bahsederken, kabirlerindeki nebîler diridirler mealindeki kendilerince de kabûl görmüş hadîsi ne yapacağız? Bazıları, deyip sınırlandırma mı yapacağız? Hangi delîl ile?.. Yoksa, rûhlarının ölmesi, Ümmetlerinin yok olup silinmesi demek olduğuna göre, hiçbir peyğamberin ümmeti yok olmadı mı denilmek isteniyor?.. Yâhud, ümmetleri yok olup silinenlerin ruhlarının eceli geldi lâkin başka bir şekilde haydırlar, mı, denilecek? Lâ havle…

On üçüncü Cihet

Fakat, vaktâ ki, beni, vefat ettirdin, içlerinden aldın kaldırdın, ‘Seni vefât ettireceğim ve bana yükselteceğim’ va’dini yerine getirdin… diyor.

Buradaki, vefât ettirdin şeklindeki tercüme, aldın ve kaldırdın kelimeleriyle, atf-ı tefsîrî olarak tefsîr ediliyorsa -ki cümlenin sonu olan seni vefât ettireceğim ve bana yükselteceğim, va’dini yerine getirdin ifâdesi bunu ihsâs ediyor- değişen bir şey yok. Müsbet menfî her şey aynen duruyor. Yok eğer, bilinen ma’nâda öldürme ma’nâsında kullanıldıysa ortada çelişki var.

Netîce

Kısacası, Elmalılı merhûmun Tefsîrinde ölmek ve ölmemek ile inmek, görünürde kabûl edilmekle beraber, vitrinlerdeki içi boşaltılarak bir şeylerle doldurulan, canlı gibi durduğu halde canlılıkla alâkası olmayan kuşlar, tavuklar, horozlar, sincaplar ve tilkiler misâli, içlerinden asıl ma’nâlar çıkartılıp yerlerine alâkasız ma’nâlar doldurulmuş… Ve pek tabiî olarak bu noktada ölmedi ile öldü ve dahî inmeyecek ile inecek arasında hakîkatte bir fark kalmadı. Vesselâm… Eğer nasların zâhirine dokunmadan, onlar kabûllenilerek bir takım ölçülü te’vîllere gidilseydi, şunlar gayr-i meşrû bulunmayan ve çelişik olmayan işârî ma’nâlar olarak bir ölçüde kabûl görebilirdi. Lâkin naslarla bu denli oynamak aklın, ilmin ve hatta denilebilir ki, îmânın çeperlerini zorlayan bir cür’et…

Hak Dini Kur’ân Dili Tefsîri’nin resmiyet ciheti ve daha çok besleme akademisyenlerin kabûlüne, kör taassub seviyesinde mazhar olmasının mühim sır ve hikmetlerinden biri de bu yanıdır, denilse yeridir.

---

[1] Meselâ, Diyânet’in İslâm Ansiklopedisi’nde bile Hamdî Efendi hakkındaki yazılanları dikkatlice okursak bunu rahatlıkla göreceğiz… (11/57-58)

[2] Felsefe ilimleriyle alâkalı olarak düşünülen, söylenen ve yazılanlar.

[3] Teşbîh ve kıyasım sözünü ettiğim iki şahıs ve eserlerinin bütünü hakkında değildir. Zîrâ bu saçma bir şey olurdu. Sadece “felsefe’den te’sîrlenme”deki ortak yandadır.

[4] Mutaffifûn 1, 2, 3.

[5] O zamân Allah celle celâlühû şöyle dedi: “Ey Îsâ, şübhesiz ki seni teveffî edeceğim, seni kendime yükselteceğim ve seni inkârcılardan temizleyeceğim. Hem sana uyanları, Kıyâmete kadar o küfredenlerin üstünde tutacağım. Sonra dönüşünüz banadır, ayrılığa düştüğünüz hususlarda aranızda hükmedeceğim.”

[6] Şurada şübbihe lehüm nazmının şübheye düşürülmek şeklinde ma’nâlandırılması müfessirlerin cumhûruna muhâlif olarak seçilen, hem dirâyet hem de rivâyete uymayan zayıf bir görüşe dayanmaktadır. Hamdi Efendi’yi böyle bir zayıf ve mecrûh görüşü tercîh etmeye sevk edenin ne olduğunu doğrusu net olarak anlayamadık.

[7] “Bu nükte, ulûhiyyeti (ilah oluşu) Allah teâlâ’dan Îsâ’ya geçerek, Allah’ı Îsâ’da fâni (eriyip yok olmuş) kılmak ve Îsâ’ya Lâhutiyyetle (ilâhî oluşla) ebedi (sürekli) bir beka-i ruh (ruh devamı) tasavvur etmek (zihinde canlandırmak) iddiasında bulunan Nesara’ya (Hristiyanlara) karşı Îsâ’nın vefatını (ölümünü) ve hâkimiyet-i ilâhîyyeyi (ilâhî egemenliği) evvel emirde (işin başında) tefhim (anlatmak) ve bununla beraber Îsâ’yı da düşmanlarına karşı tatmin eylemektir (gönül huzuruna kavuşturmaktır.” (Hamdi Efendi)

Lâkin, tefsîrin lâtin harfleri ile olan tab’ında/baskısında bulunan bu ibâre, elimizdeki İslâm harfleri ile olan baskısında yoktur. Bu sebeble Üslûb olarak Hamdi Efendi’nin gibi gözüken bu ibâre, başka birine (meselâ, elimizdeki nüshanın kâtibi kardeşi Mahmûd Yazır’a) dahî âid olabilir.

[8] İnsanların örfleştirdiği ve tanıyıp bildiği bir ma’nâdır.

[9] Yani, “و”/”ve” kelimesi burada öldürme ile kaldırmanın, ne aynı anda, ne de sırasıyla olacağını bildirmeyeceğinden

[10] Sonra olacak olan “ölme”yi öne, önce olacak olan “kaldırma”yı da sonraya almak

[11] Sonrasıyla öncesinin sıra ve beraberliği

[12] Canlılığını kaybedecek şekilde rûhun onda durma vaktinin sonu

[13] Cesedde durmasının son haddi. Rûh ölmez.

[14] Allah celle celâlühû’nun ve Resûlü sallallâhu aleyhi ve sellem’in bildirmesine bağlı.

[15] Bakara:197

[16] Hak Dînî Kur’ân Dili: 2/170

[17] Bakara:177

[18] Hak Dînî Kur’ân Dili: 2/67

[19] Bakara:189

[20] Hak Dînî Kur’ân Dili: 2/143

[21] Nîsâ: 23

[22] Hak Dînî Kur’ân Dili: 3/262

[23] İsra: 75.

[24] Hak Dînî Kur’ân Dili: 6/416

[25] Tevbe: 60, Süyûtî, Mu’terekü’l-Akrân: 1/244.

[26] Fecr/22.

[27] Hak Dini Kur’ân Dili (İslâm harfleriyle): 11/326,

[28] Aklın ve Şerîat’ın imkânsız gördüğü şeyleri

[29] [Ebû Ya’lâ, Enes’den. Semhûdî, râvîleri sağlam kimselerdir dedi. Beyhekî de sahîh olduğunu söyledi.] Et-Teysîr:1/426

[30] Ebû Ya’lâ ve İbn-i Asâkir, Ümmü Hâni’ radıyallâhu anhâ’dan, (Süyûtî, ed-Dürrü’l-Mensûr: 2/207-208) Nesâî ve İbnü Merdûye, Enes radıyallâhu anh’dan, (Süyûtî, ed-Dürrü’l-Mensûr: 2/185-186) Ahmed, Ebû Nüaym, Delâilde, Zıyâ, el-Muhtârede Abdullah İbn-i Abbâs radı yallâhu an hümâ’dan sahîh bir senedle, (Süyûtî, ed-Dürrü’l-Mensûr: 2/213-214) Müslim, Nesâî ve İbnü Merdûye, Ebû Hureyre radıyallâhu anhu’dan, (Süyûtî, ed-Dürrü’l-Mensûr: 2/213-21)

[31] Ölülerin rûhları nerede durur, sorusuna verilen cevâblarda bu dediğimiz görülecektir. Süyûtî, Şerhu’s-Sudûr: 304-339 (Bilhassa, 313,314)

[32] Yeryüzünden alınıp kabre veya ağaç dalına veya ağaç kovuğuna konulmuş veya bir cisim olarak hâşâ bir yerdeki Allah’ın yanına götürülmüş.

[33] Baba, Oğul ve Rûhu’l Kudüs inancını.

[34] Muhtemelen, Îsâ aleyhisselâm’ın ümmeti

[35] Muhtemelen Ümmet’inin